Mándy Iván: RÉGI IDŐK MOZIJA

Hová tűntek a régi némafilmek? Játszik-e még valahol a régi idők mozija?

Mintha mindez a múlté lenne.

A filmeknek is megvan a maguk sorsa. Van ugyan filmtörténet, de nincsenek igazán élő régi filmek. Tovasodorta őket az idő. Ki emlékszik ma már a húszas évek némafilmjeire, ki nézi őket és hol? Hová lettek a Balázs Bélát megihlető moziélmények, s ugyan miért éppen értük lelkesedett a Bécsbe emigrált költő? Változnak az idők, velük változunk mi is, a film velünk együtt fejlődött, ha tehát ma hajdani rajongásunk tárgyát megmosolyogjuk, a hibát ne régi önmagunkban keressük, de ne is az egykor rajongott filmben. Az idő az, aminek tanúi vagyunk; a film újra megtanított látni; a látni tanult néző viszont megtanította a filmet újszerűen nézni és a látványokat egyre tömörebben közvetíteni.

De vajon valóban eltűnt-e minden régi film? Nem késztet-e ma is csodálatra Dovzsenko 1929-es *Föld*-je, Billy Wilderék *Emberek Vasárnapja*, vajon nem állnak-e sorok a Stan és Pan burleszkjeit hirdető mozik előtt, jegyre vadászva? Valahányszor egy mozi, vagy a televízió műsorra mer tűzni egy-egy régi filmet: az színvonalához méltó figyelemben részesül. De még a végérvényesen eltűnt némafilmek sem születtek hajdanán

SZERELEM A PAPA MOZIJÁBAN
Margittay Gyula, Bánky Vilma, Sziklai Kornélné

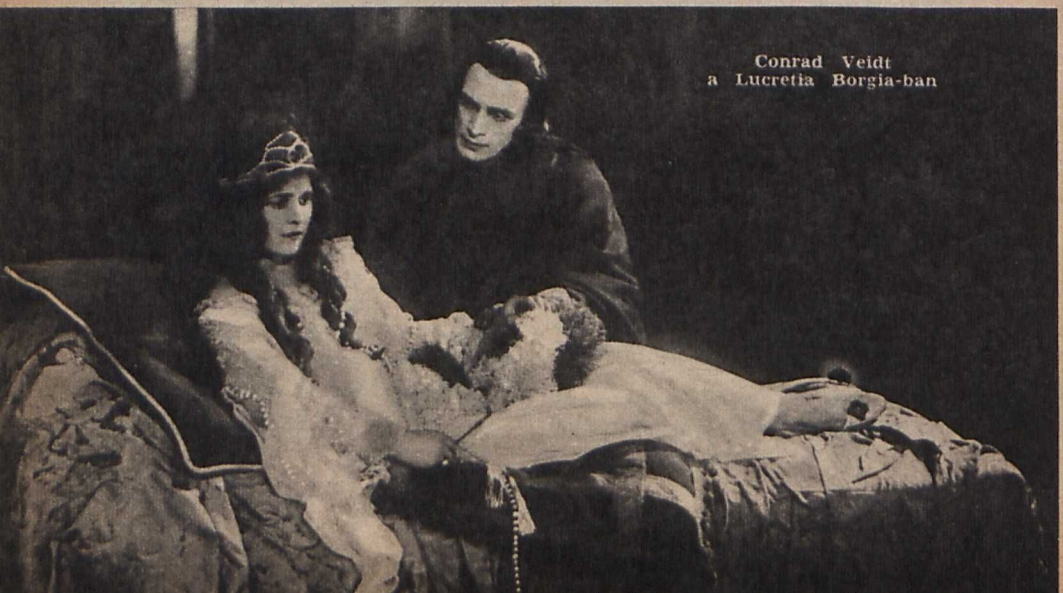

Conrad Veidt a Lucretia Borgia-ban

Biller Irén és Dénes György

Clara Bow

Greta Granstedt

ROMANTIKA ÉS EROTIKA A PAPA MOZIJÁBAN

hiába: képeik, képsoraik, ötleteik, színészeiknek gesztusai tovább élnek a mai filmekben. Sőt: felszívódtak ezek a régi némafilmek az irodalomba is; megtermékenyítették az irodalmat, s ma már egyre nyilvánvalóbb, hogy a régi idők mozija új idők irodalmának szülőanyja, Huxleytől Isherwoodon át Mándy Iváig.

Mándynak alapélménye a film, gyermekkorának moziemlékei ugyanazok, mint amelyek Balázs Bélát vagy Hevesy Ivánt ihlették; őket filmek elemzésére, Mándyt egy újszerű szépprózai szerkesztésmódra. Elég *A pálya szélén* című kisregényét felidézni: az emlé-

Putti Lya

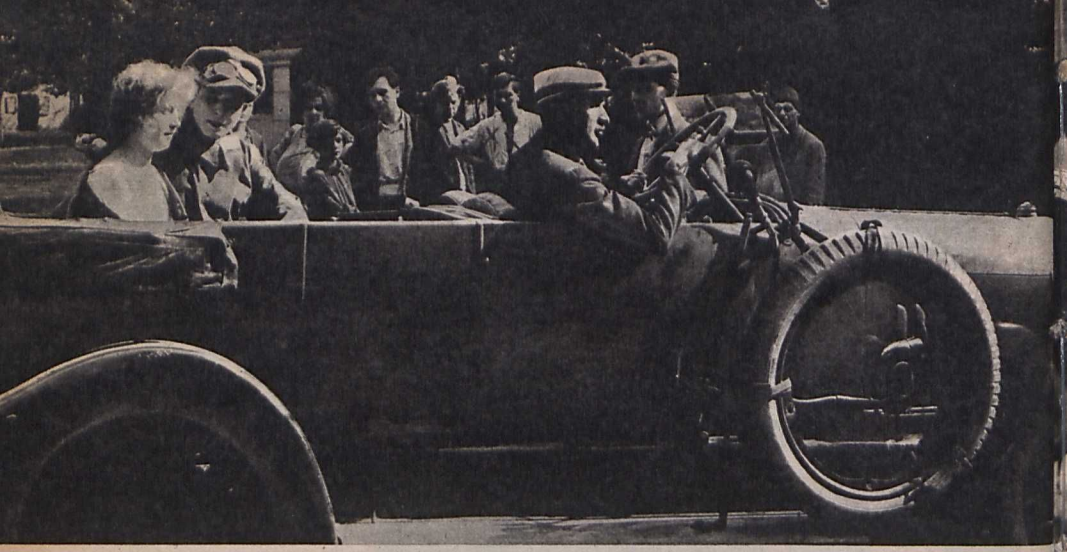

AMI ELMÚLT ÉS AMI MULHATATLAN A PAPA MOZIJÁBAN
Góth Vilma, Kompóthy Gyula, Szécsi Ferenc és Bende László
a Három árva című filmben

Chaplin a Holdkóros-ban

kezet újra befűzött, bár egy mai művész által modernül „átvágott" filmje pereg előttünk. Ilyen film ez a most megjelent kötet is. Az író belép velünk az Eldorádo moziba, olcsó parfőm szaga úszik a levegőben, a jegyszedőné becsukja a szomszéd bérház poroló-udvarára nyíló ajtót, leülünk egy kopott plüss-zsöllyére és kezdődik az előadás.

Mándy mozielőadása a mottóval együtt harminckét novella füzéréből áll. (Az első novellákat a Filmvilág közölte: *Biribi*, 1964. 19. sz.; *Az előcsarnok*, 1965. 8. sz.; *Charlie és Syde*, 1966. 5. sz.) Ez a novellaskötet kétszeresen is bravúros.

Először is a filmek, a címek, a mozik, a fantasztikusnak tűnő művésznevek mind hitele-

A LEDÉR ÉS A TISZTA SZERELEM A PAPA MOZIJÁBAN

Errol Flynn, Miriam Hopkins, Randolph Scott az Aranyváros-ban

sek, az író száz kötetnyi tudós boncolgatásnál találóbban jellemzi a húszas évek amerikai és dán filmjeit, sőt társadalmi hatásukat is. Raffinált naivitással elmesélt filmtörténeteiben éppúgy benne rejlik azok kritikája, a múltat szépítő meghatott emlékezést tettenérő gúny, mint e régi filmek furcsa halhatatlanságának magyarázata. Senkinek

Greta Garbo és Frederic March az Anna Karenina főszereplői

DERŰ ÉS BORŰ A PAPA MOZIJÁBAN

Szőke Szakáll, Huszár Károly (Pufi) és Dénes György a Helyet az öregeknek című filmben

Jankovszky Mara

se sikerült még úgy éreztetni ezeknek a sete-suta meséjű ponyvahistóriáknak egy újfajta képi ábrázolásmódból fakadó naiv báját, mint Mándynak: a legképtelenebb mozisztoriból is árad valami a primitív freskók, a bonyolult ornamentikájú, bár gyermekien ügyetlen ősi cseréptöredékek szépségéből.

De túl ezen: mint filmtörténelemtől független szépprózа is kiváló Mándy kötete. Egy gyengéd szeretettel megrajzolt kisfiú alakja bontakozik ki az olvasó előtt, a szerző hajdani énje, akit úgy fog kézen az író, mint Fellini is a maga gyermek-önmagát a *Nyolc és fél*-ben, remélve, hogy ketten talán visszatalálnak az elveszett Paradicsomba. De ez a Paradicsom nem a sivár szállodai szoba, az örökké fal felé fordulva alvó, csúszni készülő takaróját ügyetlenül húzkodó apa kistotáljával, nem is a szekrény a benne rejlő moziújságokkal, hanem a mozi. Az előcsarnok, a nézőtér, a zongora, a vászon, rajta a filmek álomvilága. Itt a moziban még apa is eleven emberré mozdul a kimerevített kistotálból: jegyet kunyerál, megjegyzéseket tesz, érdeklődik, fiára mosolyog, tervek és remények

Dénes Oszkár, Pázmán Ferenc, Ihász Lajos, Lázár Mária és Lukács Pál

Dénes György, Lucy Wett és Jankovszky Mara

élednek benne. Talán még azt a nagyszabású cirkuszt is sikerül összehoznia...

De ez csak addig tart, amíg hat a mozi varázsa: kinn, az utcán minden visszaszürkül olyanná, amilyen a filmvászon hőseinek élete is a gyári műtermeken kívül. Huru gonosz ármánnyal kisemmizi Zorot, akivel pedig oly derűs egyetértésben vándorol filmről filmre; a szenzációs olasz cirkusz társulata sem fog sohasem összeverődni, s jó, ha apa egy szerény vacsoráravalót kerít az asztalra. De elég a mozinak csak a közelébe visszakerülni, máris vigasztaló harmóniába rendeződik a világ. Még a reggeli takarításra váró, reménytelenül kopott nézőtér is csupa titok, csupa sejtelem, egy talán mégsem elveszett Paradicsom lehetősége. „Megnyílt az utca felőli ajtó. Fény tört be a moziba, vékony, poros sugárban. — Valamilyen nyár tört be a rézsutos, poros fénnyel. Füstölt a fény, ahogy lassan sodorta maga előtt az erkélyeket, a páholyokat és a földszint széksorait. — Egy fiú állt az ajtóban. Nem mert bejönni, és elmenni se tudott. Egy-egy pillanatra szétoszlott a füst, és akkor mintha széksorokat látott volna, üres széksorokat, hajóhintaszerű páholyokat és mindennek a mélyén valami ködösebb, lebegő, fehér foltot. — A fiú nem mert bejönni, és elmenni se tudott. Állt és bámult. — Mozi:.. egy igazi mozi!"

Remek a *King Kong* című novella, meg a *Lily Damita* című miniatűr, meg amikor *A Nagy Keserű* végén a szomorú kisfiút ott az Eldorádo mozi vásznán „egy virágfüzérekkel feldíszített hajó fedélzetén az angol királynő fogadta"; meg amikor Chaplin ravaszul túlad az öccsén, meg amikor... meg amikor...

*

Szívderítően korszerű a kötet külső kiállítása; mindenféle konzervatív könyvészi hagyománynyal elszántan szakít. A szöveg közé bekötött, olcsó színes papírra nyomott egykorú reklámszövegek történelmileg hitelesítik a novellákat, a feltűnően „raszteres" képek pedig régi idők régi mozijainak esős vetítéseit idézik. Közelről mintha semmit se mutatnának ezek a fotók, homályos, alig kivehető kontúrok csupán, de minél távolabbra tartjuk a könyvet szemünktől, annál kivehetőbbek az összefüggések, annál érthetőbb képekké simulnak a pontok, a szemcsék. Akárcsak a régi idők filmjei.

Elizabeth Bergner

NEMESKÜRTY ISTVÁN